

נושא במוקד

תיווך לשוני ותרבותי של שירותים חברתיים

מצב התרגום בעל פה במערכת המשפט בישראל (מחקר אמפירי)

שירה חפר

במאמר זה נבדק לראשונה כיצד מתמודד בית המשפט בישראל עם תלויי תרגום. היות שהתנהלותו של משפט נסמכת בראש ובראשונה על הנאמר בפני השופטים, השפה היא כלי מרכזי ואף מהותי. במחקר שנערך בשנת 2005 נעשה ניסיון להבין כיצד פועלת מערכת המשפט בישראל בנושא התרגום, ומה באמת קורה בה לתלויי התרגום. בדיקת השטח הראתה כי ישנם מקרים רבים מאוד של חוסר הבנה בין העדים לבין בית המשפט. בדיקה מעמיקה יותר מראה מה הסיבה לכך, וסוקרת את המערכת מן היסוד. לפנינו תמונת מצב.

הקדמה

תחילה מעשה שהיה: ב- 21.6.2005 נכחתי במשפט פלילי בבית המשפט המחוזי בתל אביב.¹ העד המרכזי של התביעה היה עולה חדש מאתיופיה, ועל כתפיו הייתה מונחת ההכרעה במשפטם של שני נאשמים ברצח. מאחר שהצעיר לא דיבר עברית, זימנו השופטים מתורגמן. ה'מתורגמנית' שהובאה הייתה בעצמה עולה חדשה מאתיופיה וביצעה את תפקידה במסגרת השירות הלאומי שלה. בדיקה העלתה כי היא לא הוכשרה כמתורגמנית לבתי משפט (ולא בכלל), לא הכירה מושגים משפטיים ואפילו לא שלטה בשפה העברית. ברור היה שהתקשורת הלקויה בין העד לסביבתו שיבשה את מהלכו התקין של המשפט, וכי כל המשתתפים סבלו מכך.

מדי יום מתייצבים בפני הערכאות השיפוטיות במדינת ישראל תלויי תרגום.² אנשים אלה אינם שולטים דיים בשפה העברית כדי להבין מה נעשה במשפטם. לכן השתתפותם במשפט באופן ראוי תלויה בנוכחותו של מתורגמן.

מילות מפתח: מתורגמנות בבית המשפט, מתורגמנות במשפט - המצב החוקי בישראל, מתורגמנות מקצועית

שירה חפר היא מוסמכת המחלקה לתרגום ולחקר התרגום, אוניברסיטת בר אילן, 2005. מפיקה בחברת שידור ותקשורת בתחום החדשות (תקשורת זרה) ומנהלת הפרוייקט לשינוי במערך התרגום בעל-פה בבתי המשפט.

1. פ"ח 1184/04.

2. **תלוי תרגום**: מונח שטבעה ד"ר מרים שלזינגר לציון אדם שאינו בקי בלשון שבה מתנהל המשפט ושנזקק בשל כך למתורגמן. ראו: שלזינגר, מרים (1993). מתורגמנות בעבור נאשם תלוי תרגום כאתגר משפטי ולשוני. בתוך רינה בן שחר וגדעון טורי (עורכים), **העברית שפה חיה**, כרך ב: קובץ מחקרי הלשון בהקשריה החברתיים-תרבותיים (עמ' 317). תל אביב: הקיבוץ המאוחד.

ב- 2005 ערכתי מחקר הבוחן את מצבו של התרגום בעל פה בבתי המשפט בישראל.³ מאמר זה מתבסס על המחקר. סדר העבודה היה כך: ראשית בדקתי אם קיים מחקר קודם, לאחר מכן ערכתי ראיונות עם שופטים בבית המשפט המחוזי בתל אביב. בעקבות התמונה העגומה שנתגלתה, העמקתי את הבדיקה וביררתי מה אומר החוק, מי אחראי על יישומו וכיצד הוא עושה זאת, והאם חוק זה נאכף. הבדיקות נעשו באמצעות ראיונות עם הגורמים האחראיים בהנהלת בתי המשפט, עם מנכ"ל חברת התרגום המספקת שירותי תרגום, ועם המתורגמנים המבצעים את העבודה בפועל. טענתי המרכזית היא שהמקרה שתואר לעיל, כמו מקרים רבים אחרים, הוא תולדה בלתי נמנעת של מערכת שאין בה גורם מקצועי האחראי על תהליך התרגום בבתי המשפט.

מצב המחקר

מתברר שמעט מאוד מחקר נעשה בתחום התרגום בעל פה בבתי המשפט בישראל - הן באקדמיה הן במערכת המשפט עצמה. חמור מכך: עד כה לא קובצו הנתונים הסטטיסטיים הדרושים כדי להעריך מה באמת דרוש בבית המשפט וכיצד יש להפעיל את מערך התרגום בו. למעשה, מחקרי הוא המחקר האקדמי הראשון הבודק באופן אמפירי על אילו יסודות פועלת המערכת ומהו היחס בה בין הרצוי למצוי.

המצב בפועל בעיני שופטים

עוד בשנת 1990, בעת שכיהן כנשיא בית המשפט המחוזי בירושלים, צוטט השופט ורדימוס זיילר כמי שאמר כי קיימת בעיה עם היכולת של חלק לא מבוטל מהאוכלוסייה להתמודד עם השפה כאשר היא מובאת בפני הערכאות, וכי בעיית התרגום (בבתי המשפט) מציקה לו.⁴ השופט זיילר אינו היחיד שנדרש לסוגיה. שופטים אחרים בעלי מעמד רם, כגון " טירקל, " זמיר ומ' חשין, התבטאו בנושא אף הם, והביעו דברים ברוח דומה.

בראיונות שערכתי עם שלושה שופטים מבית המשפט המחוזי בתל אביב, עלו טענות מהותיות בנוגע לטיבו של תהליך התרגום בעל פה. בין השאר נטען כי המתורגמנים הפועלים בבית המשפט אינם מקצועיים, אינם מתרגמים באופן מדויק ונוטים להשמיט (כלומר, לא לתרגם) רבים מן הדברים הנאמרים על ידי העד. בנוסף לכך, לעתים קרובות הם מזדהים באופן ברור עם אחד הצדדים ומסלפים לטובתו את הנאמר. לדברי השופטים, כל אלה גורמים לבעיות שכולם סובלים מהן.

אך בהמשך לטענותיהם כי המתורגמנים אינם מקצועיים, מתברר כי השופטים כלל לא הכירו קריטריון המגדיר מתורגמן מקצועי לבתי משפט, ולא ידעו כי הנהלת בתי המשפט גיבשה קריטריון כזה לצורכי מערכת המשפט בישראל באמצעות פרק במכרז לאספקת שירותי תרגום לבתי המשפט, המתאר את הדרוש מחברת התרגום. במילים אחרות, איש לא יידע אותם על כך, ובעבודת היומיום הם בוחנים את איכות התרגום ואת טיב המתורגמנים באמצעות שכלם הישר בלבד.

3. החוליה החלשה, מצב התרגום בעל פה בבתי המשפט בישראל, מקרה מבחן: בית המשפט המחוזי, תל אביב. העבודה הוגשה במסגרת הסמינריון **תרגום בבתי משפט** בהנחיית ד"ר רות מוריס, 2005, המחלקה לתרגום ולחקר התרגום באוניברסיטת בר אילן.

4. **כס המשפט, הלשכה: ביטאון לשכת עורכי הדין**, הועד המרכזי, ירושלים, גיליון 9, מרץ 1990: 8-9.

בהרצאה שנתנה ד"ר רות מוריס בנושא תרגום ומתורגמנות (ראו מאמרה בגיליון זה, המבוסס על אותה הרצאה שניתנה ב-2003), היא הראתה כי השופטים נאלצים לחיות עם פגמי המערכת בליט ברירה. על אף שכמה שופטים ניסו להתמודד עם הנושא בעבר, עלו ניסיונותיהם בתוהו, והתקדמות של ממש נמנעה בשל סרבולה של המערכת המנהלתית.⁵ גם השופטים שרואיינו לצורך מחקר זה לא ראו פתרון באופק ואף טענו כי כל ניסיון לשנות את המצב הוא בעיניהם 'חלומות באספמיה'.

ניתן לסכם ולומר כי המצב לדעת השופטים רחוק מלהיות תקין, לא כל שכן נוח לעבודה, אלא שידיהם כבולות בתוך מערכת שאינה נותנת להם מענה.

המצב החוקי

נגישותו של האדם לערכאות השיפוטיות היא זכותו הבסיסית: '... זכות הגישה לבית המשפט (...). נעלה היא על זכות יסוד. לא עוד, אלא שקיומה הינו תנאי הכרחי וחיוני לקיומן של שאר זכויות היסוד'.⁶ כך מקשר השופט אילן סופר את הזכות לנגישות לערכאות שיפוטיות לזכותו של אדם למתורגמן בבית המשפט, בטענה כי אין על הפער הלשוני להיות מחסום בפני מימושה של זכות זו.⁷

בתקופת קום המדינה שלטה בבתי המשפט בישראל גישת 'אד-הוק': כאשר הובא אדם שאינו מבין עברית לפני השופטים, היו האחרונים מאלתרים מכול הבא ליד. השופט ש"ז חשין מספר בספר זיכרונותיו, כי השופטים עצמם היו משמשים כמתורגמנים, או שהיו נעזרים בבאי האולם המזדמנים.⁸

כיום מתברר כי על אף שחלפו למעלה מיובל שנים מאז הייתה מערכת המשפט בחיתוליה, לא השתנה הרבה ומכל מקום לא די הצורך. הזכות לערכאות השיפוטיות הביאה ליצירתו של חוק בישראל המחייב את בית המשפט לזמן מתורגמן במקרה הצורך. וזו לשון החוק:

חוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב, 1982 :

140. הוברר לבית המשפט שהנאשם אינו יודע עברית, ימנה לו מתרגם או יתרגם לו בעצמו.

141. ראייה הנמסרת ברשות בית המשפט לא בעברית, או בלשון אחרת השגורה בפי בית המשפט ובעלי הדין, תתורגם בידי מתרגם, ועדות שנמסרה כאמור תרשם בפרוטוקול תוך תרגומה לעברית, אם לא הורה בית המשפט אחרת; רישום התרגום בפרוטוקול ישמש ראייה לכאורה לדברים שתורגמו.

142. שכרו של המתרגם ישולם מאוצר המדינה, אם לא הורה בית המשפט הוראה אחרת.

יש לציין כי חוק זה קשור רק לחוק סדר הדין הפלילי. בחוק סדר הדין האזרחי מימון המתורגמן מוטל על בעלי הדין, בטענה שהמדינה אינה צד בדיונים.

5. Morris Ruth, 2003, "Lip service" or: Interpreting in Israel's Legal System, Lecture in Beit Berl Conference on Translation and Interpretation, pp. 1-11. גרסה עברית של ההרצאה בגיליון זה.

6. ע"א 3833/93 ד"ר יוסי לוי נגד אילנה לוי אה', פ"ד מ"ח (2) 876,862.

7. ע"ב 001314/02, בית הדין האזורי לעבודה, באר שבע, בפני כבוד השופט אילן סופר.

8. ראו הערה 6 לעיל.

אלא שגם חוק סדר הדין הפלילי הוא כללי מדי. משמעותו של נוסח החוק היא כי באין מתורגמן, רשאי השופט לתרגם, או להשתמש בכל אמצעי אחר העומד לרשותו. במילים אחרות, גם החוק של היום אינו מחייב מתורגמן מקצועי.

יישום החוק

האחראית על הוצאתו של החוק לפועל היא הנהלת בתי המשפט. זו האחרונה החליטה לעשות מיקור חוץ (outsourcing) לשירותי התרגום, ולהעסיק חברה חיצונית. על כך אחראית מחלקת הרכש בהנהלה, גוף לוגיסטי בפני עצמו, ואחת לשלוש שנים היא מוציאה מכרז להעסקת קבלן מקצועי. ואולם מקריאת נוסח המכרז קשה להבין על אילו נתונים התבססו הדרישות מחברת התרגום, ועל איזה בסיס מקצועי בתחום התרגום גובש נוסח זה. דבר אחד ברור: הדרישות הנוגעות לאיכות התרגום ולרמת המתורגמים אינן עומדות בסטנדרטים הדרושים במציאות.

פרק 4 במכרז נוגע לתרגום, הן בעל פה הן בכתב. להלן תמצית הדברים:

בסעיף שכותרתו 'תיאור העבודה הנדרשת' במכרז⁹ נדרשים שירותי תרגום אמינים, מהימנים ומהירים כדי להבטיח שכול הנוגעים בדבר יבינו את הנאמר בבית המשפט. על המתורגמים לדעת את שתי שפות התרגום על בוריין ולדעת לתרגם משמעויות בהקשרן; על המתורגמים להיות בעלי ידע כללי בתחומים שונים: מדיניים, כלכליים, משפטיים, פסיכולוגים, רפואיים, כדי לתרגם בצורה אמינה ומדויקת; על המתורגמן לעבור השתלמות לשם הקניית מושגי יסוד משפטיים על ידי החברה ועל חשבונה; על המתורגמן לעבור בדיקות בטחוניות כתנאי הכרחי לתחילת עבודתו והנהלת בתי המשפט רשאית, במועד שנקבע על ידה, לערוך בדיקות ומבחנים לגבי מידת בקיאותו של המתורגמן במושגי יסוד. על המועמד לשמש כמתורגמן להציג בין השאר קורות חיים, מסמכים המעידים על השכלה תיכונית מלאה ותעודת בגרות בישראל. עליו להיות נוכח בשלושה דיונים משפטיים לפני תחילת העבודה ולקבל אישור בכתב על כך ממזכירות בתי המשפט, וכן, עליו להראות המלצות ממעסיקים קודמים בשירות דומה.

המכרז אינו מציב דרישה למתורגמים מקצועיים אלא מפַּרֵט קריטריון שאינו עומד בסטנדרטים המקובלים.¹⁰ על-פי הסטנדרטים המקצועיים, המתורגמן המקצועי חייב להיות בעל הכשרה מיוחדת בתרגום בעל פה בבתי משפט, שבמסגרתה הוא לומד להכיר, בין השאר, מונחים משפטיים שימושיים, היבטים בהליך המשפטי ודרכי שמירה על כללי האתיקה הנכונים. מתורגמן לבתי משפט יודע, למשל, כי עליו לתרגם את דברי העד מבלי להשמיט מדבריו, מבלי להוסיף עליהם ומבלי לסלפם; עליו לשמור על אובייקטיביות ולא לנקוט משוא פנים; אסור לו להתערב בהליך

9. מכרז שירותי תרגום מס' 2/03, פרק 4, (המכרז העדכני).

10. הקריטריון המקצועי מבוסס על SDNY ועל NAJIT – National Association of Judiciary Interpreters and Translators - היא אגודה מקצועית שנוסדה בשנת 1978 במדינת ניו יורק, ומתמחה בתרגום לבתי משפט. האגודה גיבשה קריטריונים מקצועיים, ובתוכם "קוד אתיקה" המנחה את המתורגמן כיצד לנהוג. NAJIT העמידה קנה מידה מקצועי למתורגמן לבתי המשפט, ועל פיו נוהגים במרבית המדינות המערביות. לימודי התרגום לבתי משפט מתבססים בעיקר על מקצועיותה של אגודה זו. SDNY - United States District Court, Southern District of New York - הוא בית משפט פדרלי במחוז הדרומי של ניו יורק המחזיק "משרד-מתורגמן" (interpreter's office) בתוך המערך הארגוני של בית המשפט. מי שמועסק על ידו נדרש להיות בעל הכשרה מוסמכת ולעמוד בקריטריונים מפורטים למדי. בבית משפט זה המתורגמן הוא חלק מ'הצוות המשפטי', ומשרדו לא פחות חשוב מחוליות אחרות בשרשרת השיפוט.

המשפטי, לא במתן ייעוץ לתלוי התרגום ולא במתן הסברים הנוגעים להליך. היעדרן של דרישות אלה ורבות אחרות מהמכרז מצביע על כך שמערכת המשפט איננה מודעת להיבטים מקצועיים רבים של עבודת המתורגמן, ובכך פוגעת בביור לא רק בהליך התקין של ניהול המשפט אלא גם בזכותו הבסיסית ביותר של תלוי התרגום לנגישות אמיתית לערכאות השיפוטיות.

בשנת 2003 יצא המכרז האחרון. הוא התחלק על פני ארבעה מחוזות, והתחרו עליו חמש חברות תרגום. בינואר 2004 זכתה חברת 'פרוטוקול שירותי משרד (1993) בע"מ', ששימשה בעבר חברת ניקיון בכל ארבעת המחוזות. 'פרוטוקול' קיבלה את כל תקציב התרגום השנתי (כ- 3.2 מיליון ש"ח) ובתמורה היא נדרשת לעמוד בתנאי המכרז ולספק מתורגמנים לבית המשפט. השאלות המתבקשות הן האם היא עושה זאת מצד אחד, והאם הנהלת בתי המשפט מוודאת כי תנאי המכרז מתקיימים במלואם, מצד שני. כדי לענות על השאלות האלו בדקתי את הנעשה בשטח באמצעות תצפיות באולמות הדיונים, ראיונות עם המתורגמנים, עם חברת 'פרוטוקול' ועם כל הגורמים הנוגעים בדבר בהנהלת בתי המשפט ובמזכירות בתי המשפט.

החברה המבצעת מול תנאי המכרז

מן הבדיקה עולים הממצאים הבאים:

1. בניגוד לסעיף שלפיו על המתורגמן לדעת את שתי שפות התרגום על בורין, רבים מהמתורגמנים אינם שולטים בשפה עברית.
2. כל המתורגמנים העידו כי איש מהם לא עבר השתלמות לשם הקניית מושגי יסוד משפטיים על ידי החברה ועל חשבונה, כפי שנדרש בסעיף נוסף.
3. איש מבין המתורגמנים לא קיבל הדרכה בתרגום מילים בשפה המשפטית, כפי שנדרש מחברת התרגום.
4. מתברר כי איש מן המתורגמנים לא מתמחה בתחום מיוחד, קרי אינו בקיא במושגים המיוחדים של תחומים כגון רפואה, כלכלה, נשק, פיזיקה.
5. כל המתורגמנים העידו כי לא נתבקשו להראות שום מסמך המעיד על השכלתם באף שלב של עבודתם, אפילו לא בשלב קבלתם לעבודה.
6. אחד הסעיפים החשובים במכרז קובע כי על מי שמועמד לשמש כמתורגמן בבית המשפט חלה החובה להיות נוכח בשלושה דיוני הוכחות לפני כניסתו לעבודה; המתורגמנים העידו בפני כי איש מהם לא נכח בשלושה דיונים; חלקם לא נכחו אפילו בדיון אחד לפני כניסתם לעבודה. כל אחד מהמחדלים הללו נמצא באחריותה של חברת 'פרוטוקול', שאינה ממלאת, להבנתנו, את תפקידה. מתחת לאפה של הנהלת בתי המשפט מופרים כל אחד מסעיפי ההסכם בינה לבין 'פרוטוקול'. כדי לחזק טענה זו, אצטט מדבריו של דורון כהן, מנכ"ל חברת 'פרוטוקול', בראיון עמו, כאשר נשאל על רמת השפה של המתורגמנים שהוא מעסיק: 'אין צורך במתורגמנים שידעם טוב עברית או בכאלה שמומחים בתחום מסוים, כי התיקים הפליליים הם של פושעים, ואלה מדברים בשפה פשוטה של יום יום. כמעט אין תיקים שצריך לדעת בהם מינוח מיוחד בתחום מיוחד'. גם משיחה שערכתי עם נתן סאבו, האחראי בפועל על העסקת המתורגמנים ועל הדרכתם מטעם חברת 'פרוטוקול', עלה כי המתורגמנים נדרשים להציג קורות חיים בלבד בשעת קבלתם לעבודה, וכי מידת כשירותם לתפקיד נבחנת בשטח על ידי מתורגמן המועסק ככונן.¹¹ באשר לרמת השירות שהחברה מספקת, השניים טוענים כי היעדר התלונות מצד בית המשפט הוא סימן לכך ש'פרוטוקול' פועלת כשורה.

ממצא נוסף המצביע על גישתם של מנהלי החברה נוגע לתנאי ההעסקה של המתורגמנים. כמעט כולם מועסקים כקבלני משנה (freelancer), ועל כן אינם מקבלים תלוש משכורת ואינם זכאים לתנאים סוציאליים. בנוסף, שכרם נמוך, הם אינם זוכים להחזר נסיעות מלא, והם נאלצים למצוא מקור הכנסה נוסף כדי להתקיים.

גם בראיונותי עם מתורגמנים המועסקים בחברת 'פרוטוקול', חזרה הטענה כי מעסיקם אינו נותן מענה לבעיות הנוגעות לעבודתם והוא נוהג להתייחס לפנייתיהם השונות בזלזול, וזאת כאשר אינו מתחמק מהם במופגן. לדברי המתורגמנים, גישת מנהלם גורמת להם להרגיש מנוצלים וחסרי אונים. הם הוסיפו כי על חברת התרגום לכל הפחות לסייע להם להשתלב בסביבת עבודתם (מערכת המשפט), לספק להם מילון מושגים משפטיים ולהסביר להם באופן מפורט מהו תפקידם.

הנהלת בתי המשפט מול תנאי המכרז

כדי לענות על השאלה האם מערכת המשפט מוודאת כי תנאי המכרז מיושמים כהלכה, בחנתי את המנגנון האדמיניסטרטיווי, החל מהנהלת בתי המשפט הארצית ועד מזכירות בתי המשפט המקומיים. מהמחקר עולה כי לא קיים שום גורם במבנה הארגוני של ההנהלה שתפקידו לוודא כי התחייבותיו של הקבלן כלפי הציבור מיושמות. להלן ממצאי:

1. האחראית על תקציב התרגום ועל נוסח המכרז במחלקת הרכש אישרה שלא קיימת במחלקתה יחידה הבודקת את איכות התרגום. מחלקתה אחראית על הצד הפיננסי בלבד, ולדבריה, מנהלת מחלקת הקלדניות היא הנמצאת בקשר עם השטח. על השאלה מי גיבש את דרישות המכרז ענתה כי עשתה זאת בעצמה, בלא התייעצות עם גורמים מקצועיים מתחום התרגום בעל פה לבתי משפט.
2. מנהלת מחלקת הקלדניות אמנם נמצאת במגע עם 'פרוטוקול', אך רק בנוגע לדוחות הכספיים; לדבריה, לא הופקדה בידיה האחריות לבחון את איכות התרגום או המתורגמנים בשטח. על השאלה בידי מי מופקדת אחריות זו, ענתה כי במקרים בודדים מדווחים השופטים למזכירים הראשיים בבתי המשפט על אי שביעות רצונם, והללו מדווחים לה על כך כדי שתטפל בנושא מבחינה כספית.
3. מברור עם ההנהלה האם מבקר המדינה נוהג להתייחס לנושא, עלתה תשובה שלילית.
4. פניתי למזכיר הראשי בבית המשפט המחוזי בבאר שבע, המחזיק בתפקידו שנים רבות. ממנו נמסר כי אינו עורך כל בדיקה למתורגמנים. לטענתו, לא רק שאין לו הידע או הכלים לעשות זאת, אלא שאין זה מתפקידו לבחון את רמתם או לבוא עמם במגע. רק כאשר מתקבלות תלונות משופטים, עניין נדיר למדי לדבריו, הוא מתערב ומחליף את המתורגמן. על-פי המכרז, מערכת המשפט רשאית לערוך בכל עת בדיקות איכות למתורגמנים שמספקת החברה הזכינית, אך לא נמצא במערכת שום גורם העושה זאת. בדומה לממונים עליו, גם המזכיר הראשי טען שרמת המתורגמנים היא באחריות השופטים.

11. המתורגמן המשמש ככונן בבית המשפט הוא גם מי שדרכו מזמין בית המשפט מתורגמן, ובידיו רשימות של עובדי "פרוטוקול". אדם זה הוא בדרך כלל עובד ותיק יותר מן האחרים, אך אינו בהכרח מתורגמן מקצועי, ואין זה אומר כי הוכשר לתפקיד "הבחון".

אחריותם של השופטים

מן הדברים שלעיל מתקבל הרושם שהנהלת בית המשפט מאמינה כי אישורו או פסילתו של מתורגמן מוטלים על השופטים לבדם, ובהתאם לכך היא פועלת. נראה כי גישת ההנהלה היא פסיונית ולפיה 'כל עוד השופטים לא מתלוננים, סימן שהכול כשורה'. כך נופלת האחריות כולה על גורם שכלל אינו כלול במעגל האדמיניסטרטיווי.

כאן ראוי להדגיש כי ההנהלה לא נתנה הנחיות לשופטים באשר לאופי הדרישות שהציבה במכרז, והללו לא קיבלו שום קנה מידה שעל פיו יוכלו להעריך מהי הרמה הנורמטיבית הדרושה לתלוי התרגום. בפועל, הגורמים בהנהלת בתי המשפט מעדיפים להסתמך על ההנחה ה'תאורטית' כי אם צד ב' חתום על החוזה, הוא בוודאי יעמוד בו.

כדי לחזק נקודה אחרונה זו, אצטט את דובר בתי המשפט בתגובתו לכתבה של הכתבת ליאת רון, שהופיעה במעריב ב-16.8.98, ובה היא מתארת את מצב העניינים הבעייתיים: **'אין לבתי המשפט אפשרות לפקח על המתורגמנים הנשכרים על ידי החברות המספקות את שירותי התרגום. איש המקצוע ששוכר אותם אמור להעביר אותם תחת ביקורת על סמך הניסיון המצטבר. ישנן תלונות מעטות מאוד בנושא, אבל לא הייתה אלינו פנייה בעניין מצד השופטים או ציבור עורכי הדין, ולכן אין לנו רואים ברמת שירותי התרגום הניתנים היום בעיה. בבתי המשפט בתל אביב יש מתורגמנים זמניים ברוסית ובערבית, ולכן לא נוצר צורך של השופטים להיעזר בקהל שבאולם. תרגום משפט על ידי השופטים נעשה רק בקטעים קצרים מאוד ומחוסר ברירה. אנחנו סומכים על שיקול דעתם של השופטים שלא יקפחו את זכותם של הנאשמים למשפט הוגן בשל סרבול התהליך.'**

סיכום

מהמחקר שביצעתי עולה מסקנה מצערת שמערכת בתי המשפט בישראל אינה מתייחסת לנושא התרגום ברצינות הראויה; חברת התרגום העובדת בעבור בית המשפט אינה מקצועית והנהלת בתי המשפט אינה בוחנת את איכות השירותים שהיא מקבלת. לכאורה, ההנהלה בוחנת להסתמך על גורם שאינו חלק מהמעגל המנהלתי, השופטים, על מנת לבחון את שירותי התרגום. בפועל, השופטים חסרים את האמצעים לדרוש עבודת מתורגמנות מקצועית ונאלצים להסתפק במתורגמנים שאינם עוברים כל בדיקת כשירות לתפקיד, היות שאין גורם הרואה מחובתו לבחון את כשירותם.

איזה ערך יש לנוכחותו הפיזית של נאשם באולם הדיונים, אם אינו נוכח בו נפשית? במשפט מאיר עיניים זה ניסחה עו"ד קלאריס חרבון את הבעיה: בהיעדר תרגום בעל פה או בהינתן תרגום לקוי, נמנע מן העד להיות נוכח נפשית במשפטו ונשללת מהמעורבים במשפט היכולת להפיק את מלוא הערך מנוכחותו.

לאור המחקר ארשה לעצמי לשאול שאלה אחרונה: אם נוכחנו כי מערך התרגום אינו עומד על הרמה הדרושה, על מי ניתן להצביע כאחראי לכך? מי כאן 'החוליה החלשה'?

על פניו נראה כי מנגנון פיקוח הדוק על ביצוע סעיפי המכרז היה משנה את פני הדברים. אך בחינת השרשרת המרכיבה את מערך התרגום מגלה כי קיים ליקוי בכול אחת מן החוליות - בהיעדר חוק יסוד המבטיח נגישות לערכאות שיפוטיות, בערפול בחוק סדר הדין הפלילי ובהיעדר חוק בחוק סדר הדין האזרחי, בחוסר המקצועיות של החברה שמספקת את שירותי התרגום לבתי המשפט ובעיקר בהיעדר גורם מקצועי בהנהלת בתי המשפט האחראי על הנושא. מאחר שכך, סבורני שלא ניתן להצביע על חוליה אחת שתיקונה הבלעדי ישפר את המצב.

על כן השאלה שיש לשאול איננה מי 'החוליה החלשה' אלא מי 'החוליה החסרה'. החוליה החסרה היא גורם מקצועי בשרשרת האדמיניסטרטיווית הבקיא בנושא התרגום לבתי משפט ואשר עשוי היה לנהל את הנושא על פי תקנים נורמטיוויים וכך לשפר את המצב. אינני מתיימרת לספק פתרון מעשי במסגרת זו. טענתי היא שמערך התרגום במערכת המשפט בימינו הוא כה חלש עד כי הוא נעדר כל ערך מקצועי, ומבחינה מעשית יעילותו מוטלת בספק רב. מדי יום סובלים מכך בראש ובראשונה תלויי התרגום, אך, למעשה, מערכת הצדק כולה סובלת. מצב זה דורש שינוי לאלתר.